

De Britse economie na negen jaar conservatief beleid

Thatcher op het hoogtepunt van haar macht

Mevrouw Thatcher had in 1979 de kiezers voorgehouden dat ze de Britse economie grondig wenste te hervormen. Dank zij een heropbloeiende particuliere sector zou in Groot-Brittannië een even hoge groeivoet binnen bereik komen als in andere Westeuropese landen. Midden 1988 ziet het ernaar uit dat ze dit doel heeft verwezenlijkt. Volgens het onderzoeksinstituut Nomura haalde Groot-Brittannië over 1987 een groei van het bruto nationale produkt (bnp) van 4%. Dat is meer dan Japan, dat maar 3,9% haalde. De Verenigde Staten met 2,7%, de Bondsrepubliek met 1,5% en Frankrijk met 1,8% blijven daarbij ver achter. Volgens het kwartaalverslag van de Bank of England zou tot en met het derde kwartaal van 1987 de groei van het bruto binnenlands produkt zelfs 5% hebben bedragen, tegen gemiddeld 3% per jaar gedurende de voorgaande jaren. Ook voor 1988 zijn de vooruitzichten gunstig. De studiedienst van de Barclays Bank voorziet een groeivoet van het bruto binnenlands produkt voor 1988 van 3%.

De sterke groei van de productie is samengegaan met een grote toename van de produktiviteit. Daardoor konden de lonen in 1987 stijgen met 8%, terwijl de loonkosten slechts toenamen met 2%. De sterke stijging van de inkomens en de daling van de werkloosheid heeft de consumptieve uitgaven gestimuleerd. Kenmerkend voor het gestegen consumentenvertrouwen in de toekomst is de verdubbeling van de uitstaande schuld in de vorm van consumptief krediet van maart 1982 tot maart 1987.

De toename van de consumptie leidde tot een sterke toename van de belastingopbrengsten. Voor het begrotingsjaar 1988-1989 wordt een toename voorzien van de BTW-inkomsten met 8,75% en van de accijnsrechten met 5,25%. Hoewel in de begroting van maart 1988 belastingverminderingen voor een totaal van £ 4 miljard worden voorzien, wordt gerekend op een stijging van de opbrengsten der inkomensbelastingen met 13%. Rekening houdend met de doorgevoerde belasting-

verlagingen en de geschatte opbrengsten van de privatiseringen wordt voor 1988-1989 een begrotingsoverschot van £ 3,2 miljard voorzien.

Deze opvallende resultaten roepen de vraag op welk beleid hieraan ten grondslag ligt. Volgens prof. H. Radice van de Universiteit van Leeds beantwoordt het beleid aan vier basisprincipes, namelijk :

- een macro-economische politiek gericht op muntstabiliteit in plaats van op economische groei en volledige werkgelegenheid;
- een stelselmatige voorkeur voor het ontwikkelen van het particulier initiatief;
- een stelselmatig streven naar de afbouw van de politieke en economische macht van de vakbonden;
- een internationalisatie van de Britse economie door opheffing van alle beperkingen op de kapitaalbewegingen¹.

In de volgende paragrafen wordt elk van deze punten nader geanalyseerd. Tevens wordt nagegaan in hoeverre voortzetting van die politiek tot nieuwe successen kan leiden.

Het macro-economische beleid

Het streng restrictieve monetaristische beleid ving aan onmiddellijk na de conservatieve verkiezingsoverwinning van mei 1979. In de in maart 1980 gepubliceerde financiële strategie op middellange termijn stelde de regering-Thatcher dat de geldhoeveelheid in brede zin - M3, zijnde de som van het chartale geld in omloop, de direct opeisbare deposito's en de termijndeposito's bij banken en andere financiële instellingen - binnen vooraf bepaalde marges moest worden gehouden. De marges werden zo bepaald dat van jaar tot jaar de geldgroei parallel met de geplande daling van het inflatiepercentage zou verminderen.

De werkelijke groei van M3 overtrof evenwel vanaf 1980-1981 regelmatig de gestelde maximale groeivoet. Bovendien onderging de economie een sterke recessie met een stijging van de werkloosheid van 4% in de lente van 1979 tot 13,5% eind 1982.

Het monetaristische beleid werd nochtans ook tijdens de tweede regeerperiode van mevrouw Thatcher (juni 1983 - juni 1987) voortgezet. De nieuwe minister van Financiën, Nigel Lawson, verantwoordde dat beleid met de overweging dat macro-economische politiek ongeschikt is om de vraag op het peil van de productie te houden en alzo inflatie te vermijden. Expansie van de productie en bijgevolg van het nationaal inkomen zou alleen bereikbaar zijn door factoren van micro-economische aard te beïnvloeden, zoals de stijging van de arbeidsproductiviteit, de kwaliteit van het management e.d. Deze stellingname gaat volledig in tegen de keynesiaanse denkrichting, die de productie beschouwt als bepaald door de omvang van de vraag naar goederen, dus als in sterke mate beïnvloedbaar door monetaire en fiscale macro-economische politiek.

Lawson heeft evenals zijn voorganger Geoffrey Howe evenwel moeten vaststellen dat het niet mogelijk is de groei van de geldhoeveelheid M3 te beheersen. Vanaf het begrotingsjaar 1986-1987 werd het aangeven van groeimarges voor M3 stopgezet en werden alleen nog doelstellingen gepubliceerd voor de groei van M₀, de zogenaamde monetaire basis. Aanvankelijk bleef de groei van M₀ binnen de gestelde grenzen, maar over 1987-1988 overschreed de geldgroei het voorziene maximum van 6% en kwam uit op 6,4%. De stijging van M3 over februari 1987 tot februari 1988 bedroeg maar liefst 20,4%.

Of de monetaire politiek als mislukt moet worden beschouwd, blijft een open vraag. Het doel, namelijk een sterke daling van de inflatie, werd immers wel bereikt. De stijging van de prijzen van consumptiegoederen is verminderd van 16,5% over augustus 1979 tot augustus 1980 tot 3,3% over februari 1987 tot februari 1988. Niets bewijst evenwel dat het monetaire beleid de voornaamste oorzaak is van deze gunstige gang van zaken. Andere factoren, zoals de daling van de energie- en grondstoffenprijzen, de vermindering van de inflatie in de meeste omringende landen en de geringere stijging van de lonen ingevolge de grotere werkloosheid hebben ook een rol gespeeld.

De grote kapitaal invoer tijdens de eerste kwartaal van 1988 stelde de centrale bank voor een moeilijke keuze : of wel het bedrag aan deposito's bij de banken laten oplopen door op de wisselmarkten vorderingen in ponden sterling te verkopen tegen vreemde valuta

1. H. Radice, Le thatcherisme et ses alternatives, quel est l'avenir du capitalisme britannique, in : L. Jalpert en L. Lepage (red.), *Néo-conservatisme et restructuration de l'état*, Québec, 1986, blz. 254-256.

en op die manier een stijging van de wisselkoers tegengaan, of wel een dergelijke stijging toelaten met het risico dat de hogere prijs van de Britse producten op de wereldmarkten de uitvoer afremt waardoor het tekort op de handelsbalans toeneemt.

Lawson koos voor een tussenweg. Hij liet de centrale bank beperkt interveniëren, zodat de wisselkoers van het pond in de loop van het eerste kwartaal ten opzichte van de meeste Westeuropese munten steeg met ongeveer 10%. Op deze wijze kon hij vermijden dat de geldgroei al te sterk opliep. Niettemin betekent deze interventie een afwijking van de monetaristische principes aangezien ze leidt tot een sterkere groei van de geldhoeveelheid. Kennelijk is het niet mogelijk deze principes in een open economie vol te houden.

Het particuliere initiatief

De voorkeur van de conservatieve regering voor het particuliere initiatief komt uiteraard het meest naar voren door de lange reeks van privatiseringen van overheidsbedrijven. Tot de herfst van 1987 was het heel gemakkelijk kopers te vinden voor de aandelen van te privatiseren bedrijven. De beurskoersen stegen bijna doorlopend, zodat wie op aandelenemissies intekende, op winst kon rekenen.

De daling van de koersen op 'bloody monday', 19 oktober 1987, met 18%, gevolgd door verdere koersafbrokkeling, veranderde de situatie. De aandelen British Petroleum die de regering op 15 oktober 1987 op de markt had gebracht voor £ 3,30 per aandeel waren op 18 oktober op de beurs nog slechts £ 2,54 waard. De regering deed een beroep op de centrale bank om door middel van overname van een deel van de onderschreven aandelen de financiële instellingen die op de aandelen hadden ingetekend uit de nood te helpen. De Bank of England kocht aandelen, waarop reeds £ 1,20 was gestort, tegen een koers van £ 0,70.

Het risico dat na het beursherstel in de winter van 1988 zo'n situatie zich herhaalt, zet de regering aan tot meer omzichtigheid. Ze heeft niettemin nieuwe privatiseringen aangekondigd. Er werd reeds een wetsontwerp ingediend en voor een tweede maal in het Lagerhuis besproken voor de privatisering van The British Steel Corporation, die goed is voor ongeveer 80% van de Britse staalproductie. De aandelen zullen evenwel niet meer in 1988 op de markt worden gebracht.

De conservatieve regering schrikt er niet voor terug ook ondernemingen die beschikken over een natuurlijk monopolie aan de particuliere sector over te

dragen. Dat heeft reeds geleid tot tal van moeilijkheden. Bij de privatisering van British Gas in 1986 had men erop gerekend dat de concurrentie van de andere energieverstrekking overmatige prijsstijgingen zou beletten. De oliemaatschappijen, de enige potentiële concurrenten van British Gas, bleken evenwel weinig voor prijsconcurrentie te voelen. In de periode september 1986 – september 1987 daalden de gasprijzen in Groot-Brittannië slechts met 1%, terwijl ze in landen als Frankrijk en België, waar de overheid een grote vinger in de pap heeft bij de gasdistributie, daalden met respectievelijk 19 en 26%. In november 1987 hebben een reeks industriële en commerciële gasgebruikers dan ook een klacht tegen British Gas ingediend bij de 'Monopolies and Mergers Commission'.

In het geval van British Telecom, dat reeds in 1984 werd geprivatiseerd en over een monopolie beschikt voor de meeste vormen van telecommunicatie, werd controle voorzien door een overheidsorgaan, het Office of Telecommunications (OFTAL). Dat toezicht leidde ertoe dat de Telecom-tarieven achterbleven bij de inflatie. Er wordt nu over geklaagd dat de bruto winst van Telecom onvoldoende is om het telecommunicatienet voldoende snel uit te bouwen en te verbeteren.

Elk toezichthoudend orgaan op een monopolie staat blijkbaar voor dezelfde moeilijke keuze. Wenst het vooral de consument te beschermen en beperkt het de tariefaanpassingen tot het tempo van de inflatie, dan ontstaat het gevaar van dalende kwaliteit van de dienst of het produkt. In het tegenovergestelde geval worden de beheerders en aandeelhouders te veel bevoordeeld.

Het streven om de overheidssector in te krimpen beperkt zich niet tot het afstoten van overheidsbedrijven. Op het terrein van de volkshuisvesting tracht de regering de gemeentebesturen ertoe te brengen gemeentelijke huurhuizen (council houses) tegen voordelige voorwaarden aan de huurders te verkopen. Ook tracht de regering de collectieve lasten van het ouderdomspensioen te verminderen door het afsluiten van particuliere pensioenverzekeringen te bevorderen.

Zoals alle rechtse regeringen is de huidige Britse regering bovendien een sterke tegenstander van overheidsregulering. Reeds bij het begin van Thatcher's eerste bewindsperiode in 1979 zijn bij voorbeeld de beperkingen op de kapitaaluitvoer afgeschaft. In sommige gevallen evenwel noopten de omstandigheden veeleer tot het uitbreiden van de regulering. Dit was onder meer het geval in de sector van de zakelijke financiële dienstverlening, die vanouds werd beheerst door de tradities van de 'City'. De 'Financial Services Act' van

1986 dwong deze sector in het nauwe keurslijf van een uitgebreide en ingewikkelde reglementering. Opvallend is dat de regering om de oprichting van een groot aantal controle-organen te vermijden haar toevlucht heeft genomen tot het verlenen van reglementerende en controlerende bevoegdheden aan corporatieve organismen. Om etatisme te vermijden beweegt men zich in de richting van corporatisme².

De macht van de vakbonden

In Groot-Brittannië zijn de arbeiders niet georganiseerd naar de bedrijfstak waarin ze werken, maar naar het beroep dat ze uitoefenen. Dit heeft tot gevolg dat een staking door de leden van één vakbond een hele bedrijfstak kan lamleggen. In zo'n stelsel is het stakingswapen bijzonder machtig doordat de economische schade van een staking de kosten het tegemoetkomen aan de stakingseisen veelal verre overtreft.

Mevrouw Thatcher heeft de strijd tegen de macht van de syndicale bonzen voorzichtig aangepakt. Pas nadat de werkloosheid in sterke mate was gestegen en haar tweede verkiezingsoverwinning een feit was (9 juni 1983), diende zij een wetsontwerp in om de macht van de vakbonden te beteugelen. Het wetsvoorstel kent drie elementen:

- bestuursverkiezingen moeten plaatsvinden door middel van geheime schriftelijke stemming per post;
- stakingsbeslissingen moeten worden genomen door middel van geheime schriftelijke stemming per post;
- leden die niet uitdrukkelijk wensen een bijdrage aan de stakingskas te betalen, worden verplicht deze te storten in een fonds opgericht ten voordele van een politieke partij (in feite de Labourpartij).

Het ontwerp werd wet op 26 juli 1984. Om een staking te mogen aankondigen moet de vakbond voortaan zijn leden ten hoogste veertien dagen voor de staking per post raadplegen. Wordt dit nagelaten, dan wordt de bond aansprakelijk voor de stakingsschade aan de betrokken ondernemingen. Na de grote mijnwerkersstaking van 1984/1985, die het land 1% van het bruto binnenlandse produkt van 1984 kostte, is de regering met nieuwe plannen voor maatregelen tegen de vakbondsmacht gekomen. In een 'Green Paper' van 24 februari 1987 wordt onder meer voorgesteld langs wettelijke weg de arbeiders die weigeren deel te nemen aan een staking te beschermen tegen sancties

2. M. Moran, Thatcherism and financial regulation, *The Political Quarterly*, januari/maart 1988, blz. 20-27.

van hun vakbond. Ook wordt de aanstelling van een commissaris voor vakbondszaken voorzien die dergelijke arbeiders raad en rechterlijke bijstand moet verlenen.

De conservatieve regering is erin geslaagd de macht van de vakverenigingen te verminderen. Hun ledenaantal loopt terug. Van 1979 tot 1984-1985 is de organisatiegraad van alle werknemers in de niet-agrarische bedrijven gedaald van 58% tot 52%. De daling van het aantal georganiseerden leidt evenwel niet noodzakelijk tot een daling van het aantal stakingen. Indien alleen nog de militantste werknemers overblijven is het gevaar groot dat ook bij geheime stemming per post telkens een meerderheid zich voor staking zal uitspreken. De wetgeving die voor het aankondigen van de staking een raadpleging van de leden voorschrijft heeft dus tot gevolg dat het land er belang bij heeft dat zoveel mogelijk ook gematigde arbeiders bij de bonden zijn aangesloten. Men mag evenwel veronderstellen dat de conservatieve regering veel minder tegen stakingen is gekant dan ze laat voorkomen. Stakingen zetten uiteindelijk immers de meerderheid van de bevolking op tegen de Labourpartij.

De internationalisatie van het bedrijfsleven

De Labourpartij gaf tijdens de perioden dat ze aan de regering was (1965-1970 en 1974-1979) steeds blijk van een eng nationale opvatting van de economie. Ze verdedigde in 1964-1967 nationale economische planning en een nationaal inkomens- en prijsbeleid. Na haar terugkeer aan de macht in 1974 kwam ze op voor een 'National Enterprise Board'. Een meerderheid van de partij wees de integratie van de Britse economie af. Harold Wilson moest met behulp van een referendum zijn partij dwingen de aansluiting van Groot-Brittannië bij de EG door te laten gaan.

Mevrouw Thatcher is zeker geen aanhangster van de overdracht van bevoegdheden inzake het economisch beleid aan de EG. Ze heeft echter wel ingezien dat in een open economie als de Britse een sterke stijging van de produktie en de werkgelegenheid niet mogelijk is zonder buitenlandse technologie en management. De huidige sterke economische groei is hoofdzakelijk toe te schrijven aan de oprichting of uitbreiding van filialen van multinationale ondernemingen.

Samen met die internationalisatie van het bedrijfsleven vond ook een internationalisatie plaats van de financiële markt te Londen. Met ingang van 19 juli 1979 mochten Britse ondernemingen op de markt deviezen kopen voor

investeringen in het buitenland en van 24 oktober 1979 af werd de markt in deviezen volledig vrijgemaakt.

Deze maatregel leidde evenwel tot een grote kapitaalvlucht omdat het gemiddelde rendement op investeringen in het buitenland hoger was dan in Groot-Brittannië. Aanvankelijk werd deze kapitaaluitvoer gecompenseerd door het overschot op de handelsbalans vanwege de olie-uitvoer. Na 1985 leidde de daling van de olieprijs tot een vermindering van dit overschot, terwijl het tekort op de kapitaalbalans opliep tot £ 10 miljard in 1986. In 1987 is het tekort op de lopende rekening toegenomen tot £ 2,7 miljard, maar door kapitaaltoevoer op korte termijn zijn de goud- en deviezenreserves van Groot-Brittannië bijna verdubbeld (van £ 21,9 miljard in januari 1987 tot £ 43,1 miljard in januari 1988). De kapitaaluitvoer op lange termijn houdt dus althans voorlopig geen gevaar in voor een verzwakking van de wisselkoers van het pond sterling.

Men kan niettemin betogen dat het wenselijker ware geweest een groter deel van de winsten van de oliemaatschappijen door zwaardere belasting in het land te houden en aan te wenden voor de herstructurering van de regio's in centraal-Engeland (onder meer de Merseyside) en Schotland (onder meer de Clydeside) die een sterke industriële achteruitgang kennen. Hiermede komen we op de minder gunstige aspecten van Thatchers bewind.

De schaduwzijden

Is het beleid van mevrouw Thatcher economisch gezien een succes, dat is het geenszins op het sociale en culturele vlak. De situatie op het terrein van de werkgelegenheid, het onderwijs en de gezondheidszorg is uiterst onbevredigend.

De ontoereikende werkgelegenheid

De regering wijst erop dat het aantal werklozen nu snel afneemt. Inderdaad is in 1987 het aantal geregistreerde werklozen verminderd van 3,3 tot 2,7 miljoen. In maart 1988 bedroeg het werkloosheidspercentage evenwel nog steeds 9% van de actieve bevolking. Ongeveer de helft van de Britse werklozen is minstens een jaar zonder werk. De overheid tracht ook deze categorie voor herintreding vatbaar te maken door ze te herscholen.

Er wordt een grootscheepse hervorming van de herscholingsmogelijkheden gepland met de bedoeling de capaciteit uit te breiden tot 600.000 werklozen per jaar. Het is evenwel niet mogelijk zoveel personen te plaatsen in de industrie en handel. Daarom worden velen voorbereid op het vervullen van nut-

tige arbeid in de sector van de openbare dienstverlening, zoals ouderenzorg, misdaadpreventie, milieuzorg e.d. Dit leidt evenwel tot een tegenstelling tussen het beleid inzake werkloosheidsbestrijding en de politiek gericht op het beperken van de sociale uitgaven van steden en gemeenten. De neo-liberale ideologie is met andere woorden een hinderpaal voor een efficiënte werkloosheidsbestrijding.

Onderwijshervorming

De noodzaak zoveel werklozen te herscholen is een symptoom van het verouderde karakter van het onderwijsstelsel. De meeste jongeren verlaten nog steeds de school op 16 jaar en beschikken niet over degelijke vakkennis. De minister van Onderwijs, Kenneth Baker, heeft een grondige hervorming voorgesteld die uitgaat van twee principes, namelijk:

- alle scholen moeten een bepaald minimumprogramma realiseren;
- alle scholen hebben het recht zich onafhankelijk te verklaren van de stedelijke of gemeentelijke overheden en rechtstreeks bij de staat om subsidiëring te verzoeken.

Het eerste principe botst op de weerstand van leraren die hun vrijheid inzake de keuze van de leerstof zoveel mogelijk wensen te behouden. Het tweede principe wordt beschouwd als een strategische zet die erop gericht is om aan door Labour bestuurde gemeenten hun macht over het lager en secundair onderwijs te ontnemen. Dit principe zal het ook mogelijk maken nieuwe 'elite-scholen', die zich richten tot de kinderen van de gegoede burgerij, op te richten. Het gevaar is niet denkbeeldig dat dit zal leiden tot een terugkeer naar zeer traditioneel onderwijs met klassieke talen en wiskunde als hoofdvakken. Weliswaar zullen de ouders meer medezeggenschap krijgen in het beheer van de scholen, maar veel ouders zijn niet geneigd de bestaande ouderwetse structuren aan te pakken.

Ook in het universitaire onderwijs schort er wat. Slechts 18% van de jongeren die universitair onderwijs wensen te volgen worden tot een universiteit toegelaten. Dit heeft ten gevolge dat amper 15% van alle mannen tussen 19 en 20 jaar volledig dagonderwijs volgen, tegen 18% in de Duitse Bondsrepubliek, 21% in Frankrijk en meer dan 30% in Italië. Voor vrouwen zijn de verschillen nog groter.

Pogingen om de toegang tot de universiteiten te vergemakkelijken botsen op grote weerstand van de kant van de meeste professoren en van conservatieve politici, die vasthouden aan de idee dat alleen een elite universitair onderwijs moet volgen. Ook de neoliberalistische ideologie gericht op beperking van de

overheidsuitgaven is weinig gunstig voor een uitbreiding van het universitaire onderwijs. Hierdoor loopt Groot-Brittannië het gevaar op wetenschappelijk en technologisch gebied achterop te raken bij andere industrielanden.

De ziekenzorg

De problemen in de medische sector dateren niet van het begin van de regering-Thatcher. De mogelijkheid voor Britse dokters om uit te wijken naar de Verenigde Staten, waar ze veel meer kunnen verdienen, heeft altijd geleid tot moeilijkheden voor de Britse National Health Service (NHS). De bezuinigingswoede van de opeenvolgende regeringen-Thatcher heeft nu evenwel ook geleid tot een tekort aan verplegend personeel. Een staking van de ziekenverpleegsters in maart-april van dit jaar heeft de regering ertoe gebracht hun lonen te verhogen.

Om de stijging van de uitgaven van de NHS te beperken worden de patiënten evenwel steeds meer gedwongen een deel van de kosten direct zelf te dragen in de vorm van eigen bijdragen. In november 1987 werd bij voorbeeld beslist een eigen bijdrage van £ 10 in te stellen voor een onderzoek bij de oogarts en een van £ 3 voor een gebitscontrole bij de tandarts.

Dergelijke maatregelen maken het voor arme mensen onmogelijk zich dergelijk medisch te laten verzorgen. In een verslag opgemaakt in april 1987 klaagde de British Medical Association de ellendige omstandigheden aan waarin oude en/of zieke personen zich veelal bevinden en sprak over een 'nationaal schandaal'. John Moore, de staatssecretaris van sociale zaken, erkende in een recente redevoering dat iedereen toegang moet hebben tot gezondheidszorg ongeacht zijn draagkracht. Tegelijkertijd loofde hij echter de efficiency en klantgerichtheid van het Amerikaans gezondheidsstelsel, dat steunt op een systeem van particuliere verzekering tegen ziektekosten. Hij vreesde evenwel dat zo'n systeem de kosten van de gezondheidszorg nog zou doen stijgen³. Binnen de conservatieve partij is een strijd aan de gang tussen fanatieke neo-liberalen die de sociale zekerheid willen vervangen door particuliere verzekeringen en gematigden die vasthouden aan het bestaande systeem.

Besluit

De politiek van mevrouw Thatcher wordt dikwijls voorgesteld als het schoolvoorbeeld van monetaristisch beleid. In feite is het monetaristische karakter in de laatste jaren erg afgezwakt. Het neo-liberale karakter van

haar beleid werd evenwel geaccentueerd door de massale privatisering van overheidsbedrijven en de stelselmatige afzwakking van de macht van de vakbonden. De neo-liberale ideologie gekoppeld aan het traditionalisme in de conservatieve partij zijn een hinderpaal voor het oplossen van problemen als de nog steeds grote werkloosheid, het verouderde karakter van het onderwijs en de gebreken in de ziekenzorg.

Mevrouw Thatcher kan zich veroorloven 10 à 20% van de bevolking in grote armoede te laten leven aangezien het Britse kiesstelsel haar toelaat met 42% van de stemmen te beschikken over een grote parlementaire meerderheid. Binnen de conservatieve partij groeit er evenwel oppositie tegen zo'n sociaal beleid. Een wetsontwerp ter invoering van een hoofdelijke gemeentelijke belasting, die uiteraard vooral de minder gegoeden treft, vond onlangs ook onder conservatieve parlementsleden heel wat tegenstemmers. In hoeverre dit een uiting is van een toenemende ontevredenheid bij de massa van de bevolking en uiteindelijk kan leiden tot een overwinning van Labour bij de parlementsverkiezingen van 1991 of 1992 is de vraag. Recente opiniepeilingen wijzen geenszins op een sterke vooruitgang van Labour, dat voorlopig nog gevangen zit in een interne machtsstrijd tussen zijn rechter- en zijn linker-vleugel.

G. Vandewalle

Hoogleraar economie aan de Rijksuniversiteit Gent.

3. A. Pike, Health minister pledges to build on existing health care system, *Financial Times*, 26 april 1988, blz. 10.